

С. С. Терещенко, Г. Д. Симонова, Г. О. Хабло // Митна безпека. Серія «Економіка». – 2010. – № 2. – С. 71-80.

12. Authorised Economic Operators [Guidelines, Approved by the CCC-GEN (AEO subsection) on 11 March 2016] // Authorised Economic Operators/DG Taxud. – 2016. – URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/customs/policy_issues/customs_security/aeo_guidelines_en.pdf (дата звернення: 16.06.2017).

13. Туржанський В. А. Особливості функціонування інституту уповноваженого економічного оператора в ЄС/В. А. Туржанський, Д. М. Хома // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2016. – Вип. 29. – С. 68-77. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2016_29_11 (дата звернення: 16.06.2017).

14. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони // оф. сайт КМ України/КМ України. – 2014. – URL: <http://www.kmu.gov>

ua/control/uk/publish/article?art_id=248387631 (дата звернення: 16.06.2017).

15. Митний кодекс України: Закон від 13.03.2012 № 4495-VI // База даних «Законодавство України»/ВР України. – 2012 – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 16.06.2017).

16. Господарський кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 16.06.2017).

17. Regulation (EU) 952/2013 of the European Parliament and the Council, 9 October 2013, laying down the Union Customs Code. Official Journal of the European Union, L269/1, 10.10.2013, pp. 1-101.

18. Mutual Recognition // Authorised Economic Operators/DG Taxud. – 2016. – URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/customs/policy_issues/customs_security/aeo_guidelines_en.pdf (дата звернення: 16.06.2017).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

PROVIDING OF COMPETITIVENESS OF THE AGRARIAN SECTOR OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF EUROPEAN INTEGRATION

УДК 339.92:[338.43.009.12(477)]

Кицюк І.В.

к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Фіщук І.О.

студент Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

У статті розглянуто основні тенденції та чинники розвитку аграрного сектора економіки України, проаналізовано рівень конкурентоспроможності українських підприємств АПК на світових ринках та обґрунтовано пропозиції щодо посилення конкурентних позицій українських підприємств на світових ринках агропродовольчої продукції.

Ключові слова: аграрний сектор, експортний потенціал, євроінтеграція, АПК, конкурентоспроможність.

В статье рассмотрены основные тенденции и факторы развития аграрного сектора экономики Украины, проанализирован уровень конкурентоспособности украинских предприятий АПК на мировых рынках и обо-

снованы предложения по усилению конкурентных позиций украинских предприятий на мировых рынках агропродовольственной продукции.

Ключевые слова: аграрный сектор, экспортный потенциал, евроинтеграция, АПК, конкурентоспособность.

This article explores the main trends and factors of the agricultural sector of Ukraine, the level of competitiveness of Ukrainian agricultural enterprises in world markets is analyzed and suggestions for strengthening the competitive position of Ukrainian companies in global markets of agricultural products are provided.

Key words: agricultural sector, export potential, European integration, agribusiness, competitiveness.

Постановка проблеми. Процеси інституціональних перетворень в аграрному секторі економіки України виступають одним із ключових факторів сталого розвитку держави та її регіонів, забезпечення продовольчої безпеки та підвищення конкурентоспроможності економіки в цілому. Нагальність питання загострюється через низьку економічну ефективність виробництва, необхідність його адаптації до умов глобального ринкового середовища, що пов'язані в першу чергу з відсутністю комплексного підходу до трансфор-

маційних процесів у даній сфері. Це зумовлено неврахуванням принципів системності, а також об'єктивних закономірностей розвитку державного регулювання через недостатність наукового обґрунтування формування господарських структур та взаємовідносин між учасниками в аграрному секторі економіки України.

Прагнення України інтегруватися до європейської спільноти зумовлює необхідність здійснення виваженої державної політики в різних галузях економіки у тому числі і в аграрному секторі. Така

політика спрямована на розробку комплексу заходів щодо адаптації вітчизняного сільського господарства до вимог і стандартів спільної аграрної політики ЄС. Збалансована й ефективна аграрна політика, яка забезпечуватиме конкурентоспроможність вітчизняного продовольства та сільськогосподарської сировини на світових ринках, стане позитивним аргументом при вирішенні питання членства України в ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі питання конкурентоспроможності української економіки, включаючи питання, пов'язані з розвитком АПК України в умовах євроінтеграції у своїх працях розглядали такі вчені, як: П. Гайдуцький [7], О. Копистко [8], Л. Марищенко [4], Ю. Сусіденко [10] та ін. Аналіз результатів останніх досліджень підтверджує доцільність продовження вивчення впливу євроінтеграційних процесів на розвиток українського аграрного сектора.

Постановка завдання. Мета даної статті полягає в аналізі сучасного стану українського АПК, напрямів його адаптації до вимог аграрної політики ЄС та вивченні шляхів підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аграрний сектор України є системоутворювальним у національній економіці, формує засади збереження суверенності держави, а саме: продовольчу безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій. Водночас сільське господарство постає і як невід'ємна складова сільського розвитку: як джерело ресурсів, сфера реалізації трудового потенціалу, визначальний чинник змістового наповнення векторів соціальних трансформацій тощо. Тому агропромисловий комплекс і сільське господарство завжди знаходилися серед пріоритетів розвитку країни.

Конкурентоспроможність – це один із головних чинників, що забезпечує сталий розвиток як окремих галузей, так і будь-якого підприємства. Актуальність проблем конкурентоспроможності України на світовому ринку зросла в 90-ті рр. ХХ ст., активізувавши процеси створення необхідних умов щодо входження країни у світовий економічний простір та переходу до функціонування економіки в умовах жорсткої ринкової конкуренції [1].

Конкурентоспроможність агропромислового сектора розглядається, як дуже широке поняття, що характеризує його здатність конкурувати як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Зокрема, О. Копистко зазначає, що конкурентоспроможність сільськогосподарського виробництва характеризує його здатність конкурувати на внутрішньому та зовнішньому ринках і вимірюється ступенем присутності вітчизняної продукції на них [8]. Л. Прокопєць зазначає, що конкурен-

тоспроможність вітчизняного сільськогосподарського підприємства визначається такими параметрами: здатність ефективно функціонувати на внутрішньому і зовнішньому ринках; спроможність продукції даного підприємства конкурувати на ринку з аналогічною продукцією; отримання підприємством конкурентних переваг на основі продукції відповідної якості [9]. Ю. Сусіденко важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємств розглядає ефективне використання ресурсів, залучення кваліфікаційного персоналу, досягнень сучасного менеджменту, інноваційних, фінансових та інформаційних можливостей підприємства, що в сукупності являють собою його потенціал, який у свою чергу також має бути конкурентоспроможним [10].

Аграрний сектор позиціонується в якості «локомотиву» зростання національної економіки, оскільки він забезпечує 14% загального обсягу ВВП України та 42% від загального обсягу українського експорту, підтвердивши статус експортної галузі номер один в українській економіці. Для прикладу у 2016 р. експорт аграрної продукції з України становив 15,4 млрд дол. США. Основу товарної структури українського аграрного експорту становили зернові культури – 16% від загального експорту, жири та олії – 9% та олійні культури – 4%. З виробництва зернових культур та соняшникової олії Україна сьогодні входить у сімку світових лідерів, а сільське господарство є найбільш стабільно працюючим сектором економіки (сільськогосподарське виробництво в останні 10 років переважно демонструвало позитивну щорічну динаміку за виключенням деяких років, коли переважали негативні фактори впливу природно-кліматичних умов) [6].

З поглибленням політичних євроінтеграційних процесів відбулися і зміни на ринках збуту агропродукції та продуктів харчування, зокрема, на 31% зменшився експорт до країн СНД. Натомість на 33% зріс експорт продукції до США, на 10% – в Азію, на 4% до – країн Євросоюзу, що дало можливість збільшити частку експорту до країн Азії (46,6%), США (0,3%) та європейських країн (2,7%). Найбільші частки у зовнішньоторговельному обороті між ЄС та Україною мають наступні країни: Польща – 13,3%, Іспанія – 12,4%, Нідерланди – 11,7%, Німеччина – 11,6%, Італія – 11,4%, Франція – 10,2%, Бельгія – 4%, Великобританія – 3,9%, Португалія – 2,9%, Угорщина – 2,7% [4].

Загалом даний сектор економіки виступав своєрідною точкою опори для економіки України у складні кризові роки. Прикладом є 2008 та 2013 роки, коли більшість видів економічної діяльності демонстрували падіння виробництва, але саме завдяки зростанню сільськогосподарського виробництва Україна зберігала позитивну динаміку ВВП (у 2008 р. зростання

ВВП становило 2,2%, що було забезпечено збільшенням сільськогосподарського виробництва на 17,1%, у 2013 р. ВВП на нульовому рівні при збільшенні сільськогосподарського виробництва на 13,6%).

Однак, не зважаючи на позитивні тенденції, сьогодні конкурентоспроможність українського аграрного сектору експерти оцінюють вкрай низько. Маючи високий ресурсний потенціал, Україні не вдалося зберегти та збільшити свої конкурентні переваги. У рейтингу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму за 2016-2017 рр. Україна, у порівнянні з минулим роком, втратила 6 пунктів та посіла 85 позицію серед 138 країн світу і зараз знаходиться між Намібією та Грецією, причому показник конкурентоспроможності України також знизився з 4,14 до 4,03 [5]. Про низький рівень конкурентоспроможності української сільськогосподарської продукції на європейському продовольчому ринку свідчать низька ефективність цієї галузі порівняно з іншими країнами та невідповідність структури українського експорту попиту країн ЄС на сільськогосподарську продукцію.

Конкурентоспроможність більшості видів національної агропродовольчої продукції суттєво знижує її невідповідність міжнародним і європейським стандартам якості та безпечності. Упровадження таких стандартів безпосередньо у виробництво ускладнюється ще й тим, що понад 95% картоплі, 85% овочів, 80% плодоягідної продукції, зосереджено в підсобних господарствах населення та дрібних землевласників. Аналогічна ситуація спостерігається і на ринку молока та м'яса.

Фахівці Національної академії аграрних наук України переконані, що найближчим часом Україна зможе відновити втрачені позиції за незначної підтримки з боку держави. А щодо витрат на модернізацію виробництва і запровадження стандартів на вітчизняну м'ясо-молочну та плодоовочеву продукцію не перевищать 900 млн євро протягом 10 років імплементації Угоди про асоціацію.

Що ж до державної підтримки, то згідно з українським законодавством питома вага видатків на фінансування аграрного сектору має становити не менше 5% видаткової частини Державного бюджету. Реальні обсяги фінансування не досягають задекларованих показників (табл. 1).

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС є важливим чинником розвитку аграрної галузі, оскільки для України відкриваються перспективи поступового освоєння ринку країн ЄС національними компаніями, підвищення рівня якості, безпечності, екологічних характеристик української продукції АПК, покращення стану продовольчої безпеки держави. Тому для України постає завдання вироблення механізмів державної політики щодо підвищення ефективності вико-

ристання наявного потенціалу аграрного сектору економіки, його адаптації до нових умов, у т.ч. з урахуванням можливих ризиків, які виникатимуть внаслідок лібералізації зовнішньоторговельних відносин з європейськими країнами.

Таблиця 1

Динаміка видатків загального фонду Державного бюджету України, млрд грн

Показники	Роки					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Видатки Державного бюджету (всього)	360,5	363,6	384,6	554,6	642,3	735,4
Міністерство аграрної політики та продовольства	8,6	8,4	3,5	1,7	1,6	5,5
Відсоток до загального обсягу видатків	2,39	2,3	0,9	0,3	0,25	0,7

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України

В Угоді передбачено, що зону вільної торгівлі сторони поступово створюють протягом перехідного періоду, що не перевищує 10 років, починаючи з дати набрання чинності Угоди. Статтею 29 Угоди передбачено, що кожна сторона зменшує або скасовує ввізне мито на товари, що походять з іншої сторони, відповідно до графіків, встановлених у Додатку I-A до Угоди. При цьому п. 4 цієї статті передбачено, що через 5 років після набрання Угодою чинності сторони можуть на запит будь-якої сторони провести консультації між собою з метою розгляду прискорення та розширення сфери скасування ввізного мита у торгівлі між ними [2].

Задля створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна та ЄС домовилися про значну лібералізацію ставок ввізного мита на товари. З підписанням Угоди – 83% сільськогосподарської продукції України ввозиться до ЄС без мита. Ще для 2% сільськогосподарської продукції українського походження мито знижуватиметься до нуля протягом 10 років. На решту 15% ЄС встановлює тарифні квоти з нульовою ставкою в рамках квоти або ненульовою ставкою за межами квоти. Як результат, Україна зможе додатково отримати 383 млн євро експортних надходжень (табл. 2).

Попри існуючі виклики головна перевага членства в ЄС у сільськогосподарському секторі – це збільшення доходів аграріїв та підвищення життєвого рівня сільських мешканців. Селянам виділятимуться кошти на облаштування сільських доріг, інфраструктури тощо. З'явиться можливість розвивати на селі й інші галузі господарства, наприклад сільський туризм. Членство в ЄС від-

криє можливості залучення інвестицій, розвитку галузей господарства, розширення виробництва, створення високооплачуваних робочих місць.

З метою мінімізації ризиків і використання можливостей для агропромислового комплексу внаслідок підписання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом необхідно реалізувати низку заходів державної аграрної політики, що не суперечитимуть принципам державної підтримки та регулювання аграрного ринку, передбачених угодою про асоціацію між Україною та ЄС, які забезпечать умови для підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції АПК. Зусилля слід сконцентрувати на:

- прискоренні процесу впровадження європейських та міжнародних стандартів безпеки та якості продуктів харчування (НАССР, ISO, EN, Кодексу Аліментаріус) у сфері агропромислового виробництва;

- розробленні системи моніторингу зовнішньоторговельних операцій з країнами ЄС як механізму оперативного реагування на кон'юнктурні зміни аграрного ринку;

- сприянні розвитку дрібнотоварного сільськогосподарського виробництва, у т. ч. правовій регламентації діяльності особистих селянських господарств населення та розробленні механізму їх трансформування у фермерські господарства, що дасть змогу забезпечити інтеграцію особистих господарств населення у ринкові механізми функціонування аграрного сектору;

- заохоченні кооперативного руху на селі, спрямованого на спільне ведення господарської діяльності окремими суб'єктами господарювання, що дозволить зменшити витрати на виробництво і реалізацію сільськогосподарської продукції.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, аналіз сучасного стану АПК дає змогу стверджувати про наявність в аграрному секторі низки проблем, які перешкоджають підвищенню рівня його конкурентоспроможності. Гострою проблемою для України постає забезпечення та гарантування стандартів якості агропродовольчої продукції. Досвід ЄС свідчить, що питання якості продукції є домінуючою проблемою для всіх країн-членів і найбільше – для претендентів на вступ до ЄС. Без суттєвого поліпшення якості продукції не може бути вирішена жодна значна економічна чи соціальна проблема в Україні. Але все ж для України аграрний сектор залишається пріоритетним і перспективним. Розвиток українського агропромислового комплексу залежить як від внутрішніх, так і від зовнішніх чинників, а в умовах посилення глобалізації роль останніх зростає. Поглиблення європейської інтеграції прискорить модернізацію української економіки, яка супроводжуватиметься поступовим прийняттям сучасного регулювання ринку сільськогосподарської продукції та аграрного бізнесу, що дозволить збільшити прозорість в економіці. Це у свою чергу призведе до зміцнення довіри українських та іноземних інвесторів і відповідно до зростання обсягів інвестицій у країну в цілому.

Таблиця 2

Умови тарифного регулювання експорту до ЄС деяких сільськогосподарських товарів

Продукція	Діючі ставки ввізного мита	Умови Угоди		
		Квота імпорту в ЄС	Ставка ввізного мита в межах квоти імпорту в ЄС	Ставка ввізного мита понад квоту імпорту в ЄС
Пшениця	від 95 до 148 євро за 1 тону	950 тис. тон на рік з поступовим збільшенням протягом 5 років до 1 млн. тон на рік	0 євро за 1 тону	від 95 до 148 євро за 1 тону
Насіння рапсу	0%	Не передбачено жодних імпортних квот	Не застосовується	0%
Кукурудза	до 94 євро за 1 тону	400 тис. тон на рік з поступовим збільшенням протягом 5 років до 650 тис. тон на рік	0 євро за 1 тону	до 94 євро за 1 тону
Соняшникова олія	6,4%	Не передбачено жодних імпортних квот	Не застосовується	6,4%
Свинина	до 86,9 євро за 100 кг	20 тис. тон на рік + додаткова квота в розмірі 20 тис. тон на рік ¹	0 євро за 100 кг	до 86,9 євро за 100 кг
М'ясо свійської птиці	від 18,7 до 102,4 євро за 100 кг	16 тис. тон на рік з поступовим збільшенням протягом 5 років до 20 тис. т. на рік + додаткова квота в розмірі 20 тис. тон на рік ¹	0 євро за 100 кг	від 18,7 до 102,4 євро за 100 кг
Яйця (імпортовані не для інкубації)	30,4 євро за 100 кг	1, 5 тис. тон на рік з поступовим збільшенням протягом 5 років до 3 тис. тон на рік + додаткова квота в розмірі 3 тис. тон на рік	0 євро за 100 кг	30,4 євро за 100 кг

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Павліха Н. В. Управління конкурентоспроможністю національної економіки: регіональний вимір: монографія / Н. В. Павліха, І. В. Кицюк; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк: Вежа-Друк, 2014. – 184 с.
2. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом – [Електронний ресурс]. – Режим доступу [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011]
3. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 роки: Проект від 26.10.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minagro.gov.ua
4. Марищенко Л. Угода про асоціацію: і шанс на успіх, і випробування на міцність / Л. Марищенко // Віче. – 2015. – № 11. – С. 13-15.
5. Україна опустилася в рейтингу глобальної конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua http://konkurent.in.ua/news/ukrayina/11238/ukrayina-opustilasya-v-rejtingu-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-.html
6. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua
7. Гайдуцький П. Україна – ЄС: проблеми інтеграції [Електронний ресурс] / П. Гайдуцький // Джерело тижня – 7 червня 2013 року. – Режим доступу: http://agroconf.org/content/gayduckiyukraina-esproblemy-integracii
8. Копистко О.В. Теоретичні основи конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / О.В. Копистко // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 61-63.
9. Прокопець Л.В. Складові підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств: ЧНУ ім. Федковича / Л.В. Прокопець [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpren/2011_7/37SPK.pdf
10. Сусіденко Ю.В. теоретичні основи та чинники конкурентоспроможності АПК України / Ю.В. Сусіденко // ефективна економіка. – 2011. – № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=798

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATION OF THE ECONOMIC SECURITY OF ECONOMIC ENTITIES

Статтю присвячено розгляду трактування вітчизняними та зарубіжними науковцями наукового змісту поняття «економічна безпека суб'єкта господарювання». На основі здобутої інформації уточнено та обґрунтовано поняття «економічна безпека суб'єкта господарювання». Систематизовано основні проблемні питання побудова функціонального апарату системи економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Ключові слова: економічна безпека, суб'єкти господарювання, фінансовий сектор, зовнішні та внутрішні загрози.

Стаття посвячена рассмотрению трактовки отечественными и зарубежными учеными научного содержания понятия «экономическая безопасность предприятия». На основе полученной информации уточнено и обосновано понятие «экономическая без-

опасность предприятия». Систематизированы основные проблемные вопросы построение функционального аппарата системы экономической безопасности субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: экономическая безопасность, субъекты хозяйствования, финансовый сектор, внешние и внутренние угрозы.

The article is devoted to the consideration of interpretation by domestic and foreign scholars of scientific sense of a concept of «economic security of economic entity». On the basis of information obtained, the concept «economic security of economic entity» is clarified and substantiated. The main problematic issues of the building of a functional mechanism of the system of economic security of economic entities are systematized.

Key words: economic security, economic entities, financial sector, external and internal threats.

УДК 339.187.62

Микитюк О.Л.

аспірант

Університет економіки та права «КРОК»

Постановка проблеми. З входженням до світового економічного простору економіки України у сучасних ринкових умовах розвитку, що характеризуються невизначеністю та непередбачуваністю, діяльності суб'єктів господарювання підвищується необхідність забезпечення економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні теоретико-методичні аспекти економічної безпеки суб'єктів господарювання висвітлено у працях

В. Алькема, Л. Бендіков, О. Бондаренко, З. Борисенко, О. Головченко, О. Гончаренко, О. Грунін, В. Грушко, М. Денисенко, О. Долженков, Ж. Жуковська, О. Захаров, В. Іванов, А. Калина, О. Кириченко, А. Кіт, Г. Козаченко, О. Користін, Є. Крихтін, Т. Кузенко, І. Ляшенко, О. Манів, А. Митрофанов, А. Могільний, В. Мунтіян, Є. Олейніков, Й. Петрович, С. Покропивний, В. Пономарьов, О. Посилкіна, О. Преображенська, П. Пригунов, В. Приков, О. Разіна, В. Рокоча, О. Семенів, В. Сідак,